

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Стаття присвячена дослідженню теоретичних засад інтеграції корпоративної соціальної відповідальності у систему управління якістю та можливостей отримання синергії від їх сумісного функціонування. Проведено критичний аналіз сутності корпоративної соціальної відповідальності в контексті управління якістю. Проведено порівняльний аналіз корпоративної соціальної відповідальності та управління якістю як елементів системи управління підприємством за формою, основними структурними елементами, за тенденціями у реакціях на зовнішні та внутрішні виклики, адресовані системі управління, а також за результатами такої реакції. Доведено можливість та необхідність інтеграції корпоративної соціальної відповідальності й управління якістю в рамках системи управління підприємством, що як наслідок спрямує діяльність менеджменту на сталий розвиток як бізнесу, так і суспільства.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, сталий розвиток, управління якістю, підприємство, бізнес.

КОРПОРАТИВНАЯ СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В КОНТЕКСТЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ И УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ

Статья посвящена исследованию теоретических основ интеграции корпоративной социальной ответственности в систему управления качеством и возможностей достижения синергии от их совместного функционирования. Проведен критический анализ сущности корпоративной социальной ответственности в контексте управления качеством. Проведен сравнительный анализ

корпоративной социальной ответственности и управления качеством по форме, основным структурным элементам, по тенденциям в реакциях на внешние и внутренние вызовы, адресованные системе управления, а также по результатам такой реакции. Доказана возможность и необходимость интеграции корпоративной социальной ответственности и управления качеством в рамках системы управления предприятием, что в результате направит деятельность менеджмента на устойчивое развитие как бизнеса, так и общества.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность, устойчивое развитие, управление качеством, предприятие, бизнес.

Gorlova Olena, Holovchenko Olha

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND QUALITY MANAGEMENT

The article is aimed at studying of the theoretical foundations of integration of corporate social responsibility to the quality management system and the opportunities for achieving synergy from their joint functioning. A critical analysis of the essence of corporate social responsibility in the context of quality management is carried out. A comparative analysis of corporate social responsibility and quality management in terms of form, basic structural elements, trends in reactions to external and internal challenges addressed to the management system, as well as the results of such a reaction is undertaken. The study proves the possibility and necessity of integrating corporate social responsibility and quality management in the framework of the managerial system of an enterprise. As a result, such integration will direct managerial activities aimed at assuring of sustainable development of both business and society.

Key words: corporate social responsibility, sustainable development, quality management, enterprise, business.

Постановка проблеми. Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) активно поширюється у бізнес практиці у глобальному масштабі й у масштабі України. Переорієнтація на ринки ЄС в результаті геополітичних змін в українській економіці,

збільшення іноземного капіталу в українських підприємствах, постійний тиск з боку імпорту мотивує вітчизняні організації впроваджувати соціальну відповідальність у рутинну діяльність. Водночас підприємства розвивають систему управління на основі міжнародних, національних та власних стандартів управління якістю, навколишнім середовищем, безпекою та гігієною праці, інформацією тощо. В результаті поєднання різних цільових підсистем підприємства утворюють інтегровані системи управління, що адаптовані до сучасних вимог та викликів суспільства. Однак, навіть для підприємств, які мають досвід роботи з системами управління, зокрема з системою управління якістю, підтримка діяльності з соціальної відповідальності є дуже складним завданням. Проблема полягає у тому, що підприємства не мають методологічного інструментарію, котрий дозволяє перетворити концептуальні положення КСВ у реалізовані структурні елементи системи управління підприємством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Дослідження останнього десятиріччя довели результативність та ефективність КСВ у діяльності підприємств. Найчастіше КСВ розглядається у контексті сталого розвитку.

Концепція КСВ набула розвитку завдяки дослідженням таких зарубіжних та вітчизняних вчених, як Акерман Р., Боуен Г., Благов Ю. Є., Вартік С., Вуд Д., Девіс К., Євдокімов Ф., Керолл А., Кім Дж. У., Колот А. М., Котлер Ф., Кохрен Ф., Лі С., Мінг-Донг П. Л., Нижник В. М., Осінкіна О., Парк С., Петрова І. Л., Свансон Д., Сеті С., Фредерік В., Шварц М. та ін.

Окрім системних (концептуальних) досліджень КСВ, її особливості вивчаються у різних сферах життєдіяльності суспільства: соціальній, політичній, економічній. Так, численні дослідження присвячені суто соціологічному аспекту КСВ. Низка робіт присвячена дослідженню результативності використання КСВ для рішення економічних та політичних завдань на макрорівні. В рамках нашої статті нас цікавлять дослідження імплементації КСВ у систему управління підприємством, а саме поєднання КСВ з системою управління якістю.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Багато досліджень щодо КСВ мають вузьку спрямованість й фокусуються на окремих аспектах соціальної відповідальності, що вирішує система управління підприємством. Треба відзначити, що механізм формування та реалізації КСВ в системі управлінні підприємством залишається недостатньо вивченим. Нечітким є визначення взаємодії КСВ зі стандартизованими підсистемами управління, зокрема з дуже поширеною у бізнес практиці системою управління якістю.

Дослідження КСВ у контексті управління якістю проводились у таких напрямках: взаємозв'язки КСВ та управління якістю, взаємозв'язки КСВ та корпоративної культури.

Треба відзначити, що корпоративна культура є частиною комплексного (тотального) управління якістю, тому доцільно вивчати взаємодію КСВ та системи управління якістю, де корпоративна культура є складовою.

Метою статті є виявлення структурних зв'язків КСВ та системи управління якістю, що можуть бути корисними для отримання синергетичного ефекту в управлінні підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття соціальної відповідальності тісно пов'язане з концепцією сталого розвитку. Сталий розвиток за своєю сутністю передбачає задоволення потреб суспільства з урахуванням екологічних обмежень планети, що залишає можливість для наступних поколінь також задовольняти свої потреби повною мірою. Сталий розвиток містить три складові: економічну, екологічну та соціальну, які є взаємозалежні. Тобто ідею сталого розвитку суспільства можна представити як очікування суспільства певної поведінки підприємства, а саме дотримання встановлених економічних, екологічних та соціальних норм для забезпечення продовження нормального функціонування та розвитку суспільства, збереження якості життя людства у далекій перспективі. Соціальна відповідальність підприємства у такому контексті є нормальною реакцією бізнесу на виклики (очікування) суспільства. З розвитком потреб та очікувань суспільства має змінюватись реакція підприємств.

Задля потреб управління механізмом КСВ треба чітко усвідомлювати різницю між сталим розвитком суспільства та

сталим розвитком підприємства. КСВ в змозі забезпечити як перший, так і другий результат. Але менеджменту будь-якої організації слід розуміти, що стійкість організації й стійкість суспільства не розвиваються синхронно. Мета сталого розвитку суспільства полягає у досягненні стійкості суспільства як цілого. Вона не стосується забезпечення стійкості окремого підприємства. Тобто стійкість підприємства може відповідати, а може не відповідати стійкості суспільства.

Менеджмент будь-якої організації у першу чергу буде вирішувати проблеми, пов'язані з забезпеченням стійкості та сталого розвитку самої організації. Досягнувши певного стійкого стану бізнесу організація більш охоче спрямовує інвестиції на реалізацію програм та проектів щодо сталого розвитку суспільства. Тобто ми спостерігаємо поступове переміщення фокусу управління бізнесом з суто економічних завдань до соціально-економічних.

Концепція управління якістю та концепція корпоративної соціальної відповідальності проходили розвиток та становлення майже в один й той самий історичний період. Цікаво порівняти напрями наукової думки в рамках двох теорій, що були пошуком нових можливостей вдосконалення бізнесу у техніко-економічному та політичному оточенні, що стрімко змінювалось. Етапи розвитку концепції корпоративної соціальної відповідальності представлені на рис 1.

У даному дослідженні нас цікавлять ті положення теорії КСВ, які дають можливість встановити зв'язок між КСВ та управлінням якістю, знайти такі їх характерні риси, елементи, які дозволять найкращим чином інтегрувати ці два об'єкти у системі управління підприємством для отримання синергетичного ефекту.

Оскільки КСВ й управління якістю ми розглядаємо як елементи системи управління підприємством, то вважаємо за доцільне порівняти їх за формою, за тенденціями у реакціях на зовнішні та внутрішні виклики, адресовані системі управління, а також за результатами такої реакції.

Форма КСВ впливає з визначення сутності самого поняття, яке почало формуватися з першого етапу розвитку відповідної концепції. Автори, що вивчають сутність КСВ, відзначають, що до теперішнього часу сутність КСВ є досить розмитою, структура КСВ як

складного багатоаспектного поняття – нечіткою [1].

На другому етапі розвитку концепції КСВ науковці сформулювали думку щодо КСВ як управлінської ідеї, компетенцій та відносин менеджменту із суспільством [2]. Ідея, компетенції та відносини є поняттями нематеріальними. Далі наукова думка визначила КСВ як соціальний ресурс системи управління. Що також має нечітку, але нематеріальну форму. Виходячи з цього факту ряд дослідників КСВ вказують на її схожість з нематеріальними активами підприємства за характером дії, інші навіть розглядають КСВ як нематеріальний актив.

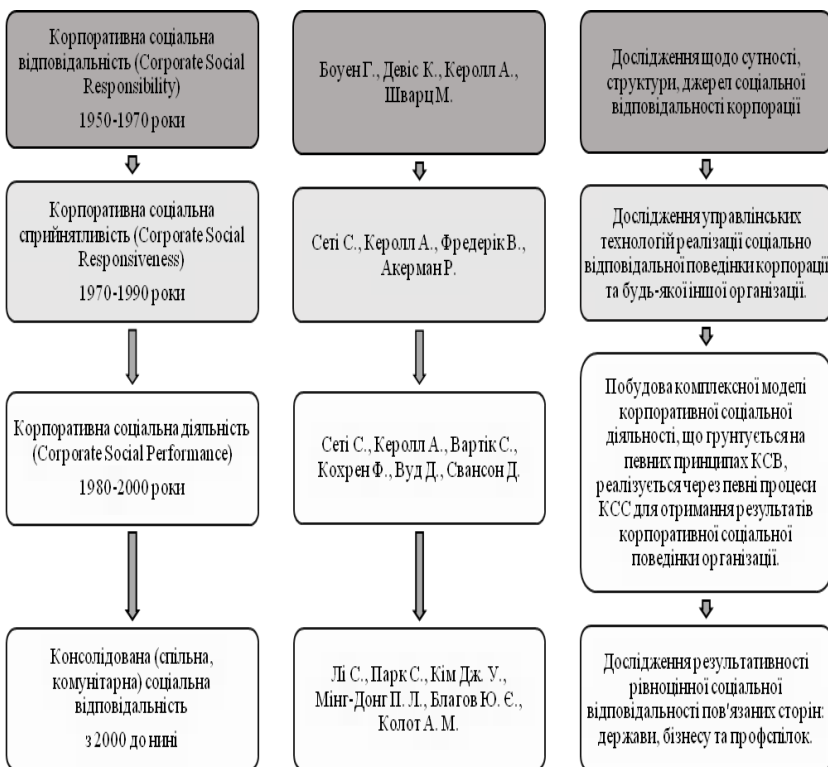

Рис. 1. Етапи розвитку концепції корпоративної соціальної відповідальності

Джерело: складено авторами за [3]

Так, Асатрян Р. й Брежінова О. вважають, що КСВ є нематеріальним активом підприємства [4]. Асатрян Р. уточнює, що КСВ слід відносити до другої категорії нематеріальних активів, які не визнаються для цілей фінансової звітності, вони фіксуються підприємством у нефінансової звітності.

Вайт А. не визнає КСВ нематеріальним активом, але стверджує, що зв'язок між нематеріальними активами й КСВ є дуже тісним і багатограним, й розуміння того, як цінність створюється через нематеріальні активи, є невід'ємною частиною розуміння того, як основний капітал компанії створюється завдяки КСВ [5]. Він також відзначив, що в результаті відсутності чіткої дефініції КСВ її визначають через ілюстративні приклади або структурні елементи.

Треба зазначити, що структура надає певну чіткість КСВ. Вартік С. та Кохран П. виділили такі структурні елементи: принципи, процеси, політика [6, с. 767]. Вуд Д. віднесла політику до результатів КСВ, та обґрунтувала результати як третій елемент структури КСВ [7, с. 693]. З нашої точки зору, політика, проекти, програми не є результатами КСВ, а певними методами її формування та реалізації. Тобто доцільно замість результатів виділяти методи та інструменти, як структурний елемент КСВ. Крім того, вважаємо доцільним виділити четвертий елемент структури КСВ – цілі, або напрями, котрі в ДСТУ ISO 26000 представлені під назвою аспектів соціальної відповідальності (рис. 2).

Саме напрями КСВ дають можливість знайти сфери перетинання соціальної відповідальності з іншими підсистемами управління підприємством. Так, напрям “взаємозв’язки зі споживачами” мусить бути інтегрованим у підсистему якості, напрям “навколишнє середовище” – у підсистему екологічного менеджменту, напрям “гігієна та безпека праці” – у підсистему управління безпекою та гігієною праці, “трудова практика” мусить бути розподілені між декількома підсистемами управління, зокрема частково інтегрована у підсистему управління якості, тощо.

У поточному столітті у визначення сутності КСВ додано нової риси. Тепер КСВ розглядається як соціальний ресурс підприємства, який здатний забезпечувати формування конкурентних переваг, життєздатність організації у значній перспективі, сталість розвитку бізнесу. Оскільки КСВ використовується системою управління для

досягнення таких вагомих результатів, то вочевидь КСВ включає в себе певний управлінський механізм, що складається не тільки з принципів, напрямів та процесів, а також з певних методів та інструментів.

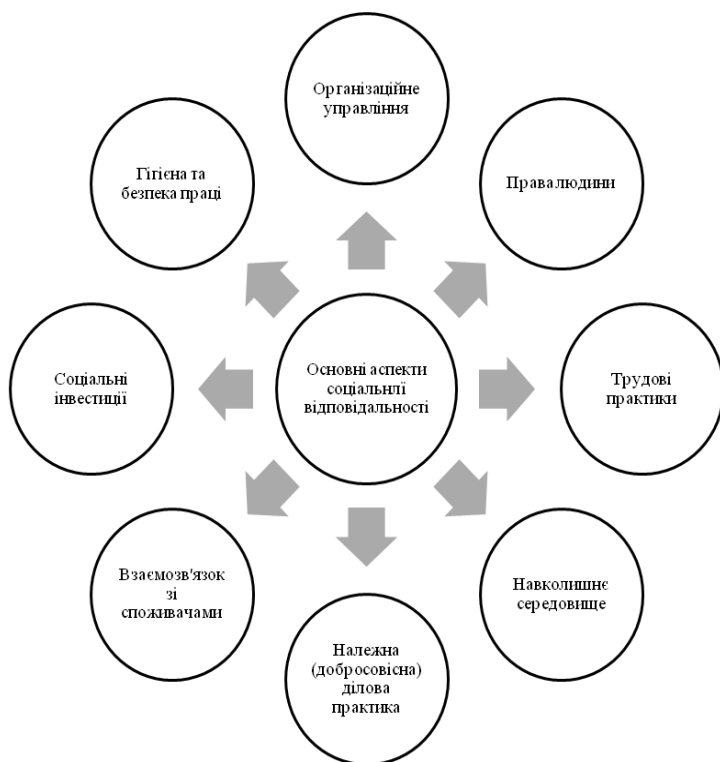

Рис. 2. Основні аспекти соціальної відповідальності
Джерело: складено за ДСТУ ISO 26000:2010.

Підсумки щодо форми КСВ такі, що соціальна відповідальність має нематеріальну форму, може вважатись нематеріальним ресурсом підприємства, який має свою вартість й приносить користь підприємству як у короткостроковій, так й у довгостроковій перспективі. КСВ має свою структуру, котра складається з принципів, напрямів, процесів, управлінських методів та інструментів.

Форма управління якістю є значно краще визначеною у спеціальній літературі. Управління якістю – це система – з певною структурою, структурними елементами та взаємозв'язками між ними. Модель системи управління якістю включає принципи, процеси, методи. Деякі автори додають комунікативні зв'язки, зобов'язання, корпоративну культуру, робочі групи, документацію. Вочевидь реальні процеси, що відбуваються на підприємстві, мають у своїй структурі матеріальні елементи – ресурси та документацію. Між всіма елементами системи управління якістю встановлюються та підтримуються певні зв'язки. Тобто, необов'язково виокремлювати ці елементи в переліку основних складових моделі управління якістю.

У ХХ ст. система управління якістю була організаційною (управлінською) інновацією. Тобто інновацією, яка мала нематеріальний характер. Цей нематеріальний характер є притаманним їй і зараз. Оскільки система управління якістю давно увійшла у практику бізнесу, проросла усіма ресурсами підприємствами, усі забувають про її нематеріальний характер.

Таким чином, КСВ та управління якістю є нематеріальними елементами системи управління підприємством з подібними основними елементами структури: принципами, процесами, методами.

Далі дослідимо тенденції у реакціях на зовнішні та внутрішні виклики, адресовані системі управління, а також розглянемо результати такої реакції.

На етапі формування понятійного апарату в рамках концепції КСВ Керолл А. запропонував модель реалізації корпоративної соціальної відповідальності у вигляді піраміди (рис. 3).

Економічна та правова відповідальність, які складають основу піраміди, є обов'язковими для продовження функціонування підприємства. Економічна відповідальність перед споживачами продуктів підприємства стимулюється потребою отримувати прибуток. Нехтування економічною відповідальністю призведе підприємство до неплатоспроможності, і далі, до банкрутства. Правова відповідальність – є очікуваною поведінкою підприємства, що функціонує у певному правовому полі. Свідоме порушення правових норм або з причини незнання законодавства іноді відбувається зі сторони підприємств. Але підприємства розуміють величину економічного та адміністративного

ризиків від недотримання правових норм, тому відносять правову відповідальність до обов'язкових видів відповідальності бізнесу.

Рис. 3. Піраміда корпоративної соціальної відповідальності Керолла А.
Джерело: [3].

Етична та дискреційна відповідальність є добровільними проявами певних цілей бізнесу та власних поглядів осіб, що приймають управлінські рішення щодо розвитку бізнесу. Етичну та/або дискреційну відповідальність підприємство може брати на себе, наприклад, для формування позитивного іміджу, для підвищення продажів, для збільшення вартості бізнесу.

Цікаво, що простежується схожість між пірамідою КСВ Керолла А. та пірамідою потреб Маслоу А. Піраміда потреб була розроблена Маслоу А. у 1940-х роках, тобто на 50 років раніше від появи піраміди корпоративної соціальної відповідальності, що була запропонована на початку 90-х років минулого століття.

Можна припустити, що Керолл А. поширив тенденцію у поведінці людини, яку виявив Маслоу А., на іншу живу систему – організацію (підприємство, корпорацію). Опоненти піраміди КСВ Керолла у якості основного аргументу висувають звинувачення у жорсткій ієрархії рівнів реалізації КСВ підприємством, що у реальному житті, на їх думку, є завжди складним симбіозом реакцій організації на очікування суспільства.

Утім, дослідження останнього десятиріччя підтверджують правомірність послідовності реалізації КСВ, закладеної у піраміді Керолла. Так, позитивна кореляція між корпоративною соціальною відповідальністю та економічними результатами діяльності організації притаманна економічно високорозвиненим країнам (суспільствам), а також таким, що швидко розвиваються й, на наш погляд, водночас мають чималий вплив на цей розвиток з боку високорозвинених суспільств. Серед останніх дослідники зазначають Китай та Індію [3].

На підставі результатів низки досліджень результативності використання КСВ підприємствами на ринках з високою інтенсивністю конкуренції [8] можна зробити такий висновок: коли економічні ресурси підприємств вже не дають значної переваги у конкуруванні, вагомості набуває соціальний ресурс, яким є КСВ, для ведення ефективної конкурентної боротьби. Цей висновок знов підтверджує правомірність тенденції у реалізації КСВ підприємствами, яка закладена у піраміді Керолла.

Концепція управління якістю пройшла шлях від простої інспекції до комплексного (всеохоплюючого, тотального) управління якістю на підприємстві. Першим завданням управління якістю було задоволення зростаючих вимог покупців продукції з одночасним суттєвим зниженням витрат. Тобто, не зважаючи на пріоритетність економічних інтересів бізнесу, в процесах управління з'являється соціальний аспект. По мірі підвищення тиску з боку споживачів та підвищення інтенсивності конкуренції на багатьох ринках, соціальний аспект в управлінні якістю набуває все більшого значення. Науковці звертають увагу на те, що підвищення результативності та ефективності діяльності підприємства можна досягнути завдяки задоволенню потреб та очікувань не тільки двох зацікавлених у результатах діяльності підприємства груп – клієнтів та власників бізнесу, але також персоналу підприємства, постачальників, спільноти, що мешкає у місці розташування та/або діяльності підприємства. Усі процеси в рамках діяльності підприємства (основні та допоміжні, зокрема управлінські) тепер будують, здійснюють, моніторять та вдосконалюють з урахуванням потреб та очікувань зацікавлених сторін.

Таким чином, можна констатувати наявність подібних внутрішніх тенденцій в управлінському модулі КСВ та підсистемі

управління якістю: зсуви фокусу з суто економічних цілей в бік соціально-економічних. аналогічну внутрішній тенденції зміни вагомості цілей, яка притаманна системі управління якістю.

Крім того, численні дослідження результативності КСВ, котрі проведено у поточному столітті, виявили дуже диференційований вплив КСВ на економічні результати діяльності підприємств. Так, ступінь результативності КСВ залежить від галузевої приналежності бізнесу [9], від аспекту соціальної відповідальності (права людини, трудові практики, навколишнє середовище і т. ін. [10]), від макрооточення бізнесу, зокрема за межами країни походження бізнесу.

Наприкінці ХХ ст. дослідники прийшли висновку, що одним зі значущих чинників формування й реалізації КСВ на підприємстві є персональні цінності осіб, що приймають рішення [11]. На даний момент бізнес вже не керується тільки власним розумінням сутності соціальної відповідальності, як це було за часи Фредеріка В. [2]. Тепер у менеджменту бізнес-організацій є настанови, які допомагають формувати політику КСВ. Такими настановами до дій є ДСТУ ISO 26000:2010 та найновіша розробка міжнародної організації зі стандартизації – стандарт ISO/IWA 26:2017, який призваний полегшити завдання імплементації ISO 26000 у системи управління підприємств.

Ряд досліджень підтверджує позитивний вплив сприятливого макросередовища на результативність КСВ. Колот А. М. наголошує на моделі консолідованої соціальної відповідальності як найбільш ефективної с точки зору реалізації КСВ [3, с. 24]. Певною мірою вірність цього висновку підтверджують результати досліджень, що обґрунтовано доводять отримання короткострокового та довгострокового ефекту від КСВ компаніями економічно високорозвинутих країн, проти виключно довгострокового результату застосування КСВ компаніями країн, що розвиваються [9, 12]. Треба зауважити, що КСВ дає найкращі результати у середовищі з низьким рівнем корумпованості держави, який можна відстежити за індексом сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) від організації Transparency International.

Управління якістю позитивно впливає на результати діяльності підприємства як у короткостроковому періоді, так і у

довгостроковій перспективі. Дослідженнями доведено, що управління якістю безпосередньо сприяє підвищенню прибутку та конкурентоспроможності підприємства. Система управління якістю, такою ж мірою як і КСВ, узгоджує свої дії з потребами та очікуваннями усіх зацікавлених сторін. Щодо чинників впливу, то управління якістю є значно менше залежним від суб'єктивізму топ-менеджерів у порівнянні з КСВ, а також є більш стійким відносно впливу макроекономічних чинників.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У макроекономічних та політичних реаліях України КСВ має певні бар'єри для реалізації з найвищою результативністю. Чинниками, що негативно впливають на результативність реалізації КСВ, є, серед інших, високий рівень корупції, слабкий інститут захисту прав споживачів, слабо розвинута політика екологічного управління на макрорівні, порівняно низький рівень соціальних та екологічних вимог з боку суспільства, значна перевага економічних інтересів усіх зацікавлених сторін (держави, бізнесу, профспілок та громадян) над соціальними інтересами та потребами.

З іншого боку, потреби забезпечення конкурентоспроможності, завдання закріплення та/або розширення позицій на ринках спонукають бізнес впроваджувати та розвивати КСВ.

Система управління підприємством має розглядати КСВ як модуль у своїй структурі. Цей модуль треба інтегрувати (адоптувати) шляхом поєднання цілей, принципів, процесів та методів КСВ з цілями, принципами, процесами та методами підсистем управління, зокрема з підсистемою якості, підсистемою екологічного управління тощо. Політика КСВ мусить бути поєднана з політикою інтегрованої системи управління підприємством, усі проекти та програми КСВ розробляться у рамках стратегічних та оперативних планів розвитку бізнесу. Таким чином, усі блоки системи управління підприємством будуть органічно з'єднані з модулем КСВ. Кожна підсистема управління набуде спрямованості на сталий розвиток як підприємства, так і суспільства.

Дуже важливим завданням для подальших досліджень у цьому напрямку є розробка оціночного механізму синергетичного ефекту підсистеми якості та КСВ, їх сумісного впливу на короткострокові економіко-фінансові результати діяльності

підприємства, а також на рівень конкурентоспроможності підприємства й вартість бізнесу у довгостроковій перспективі.

Література

1. Frolova I., Lapina I. Corporate social responsibility in the framework of quality management // *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2014. Vol. 156. P. 178-182.

2. Frederick W.C. From CSR-1 to CSR-2: the maturing of business-and-society thought // *Business and Society*. 1978. Vol. 33(2). P. 150–164.

3. Колот А. М. Корпоративна соціальна відповідальність: еволюція та розвиток теоретичних поглядів / А. М. Колот // *Економічна теорія*. - 2013. - № 4. - С. 5-26. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecte_2013_4_2.

4. Asatryan R. and Březinová O. Corporate Social Responsibility and financial performance in the airline industry in Central and Eastern Europe. *Magazine Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendeleianae Brunensis*. 2014. Vol. 62. No. 4. pp. 633-639.

5. White A. L. Business brief: Intangibles and CSR // *Business for Social Responsibility*. 2006. - Mode of access: https://www.bsr.org/reports/BSR_AW_Intangibles-CSR.pdf

6. Wartick S.L., Cochran P.L. The evolution of the corporate social performance model // *Academy of Management Review*. 1995. Vol. 10 (4). P.758-769.

7. Wood D.J. (1991). Corporate social performance revisited // *Academy of Management Review*. 1991. Vol. 16 (4). P. 691-718.

8. Chih H.-L., Chih H.-H., Chen T.-Y. On the Determinants of Corporate Social Responsibility: International Evidence on the Financial Industry // *Journal of Business Ethics*. 2010. Vol. 93. No. 1. P. 115-135.

9. Lee S. K., Park S. Y. Do socially responsible activities help hotels and casinos achieve their financial goals? // *International Journal of Hospitality Management*. 2009. Vol. 28. No. 1. P. 105-112.

10. Prado-Lorenzo J.-M., Gallego-Alvarez I., Garcia-Sanchez I.-M., Rodriguez-Dominguez L. Social responsibility in Spain. Practices and motivations in firms // *Management Decision*. 2008. Vol. 46. № 8. P. 1247 –1271.

11. Swanson D. L. Addressing a theoretical problem by reorienting the corporate social performance model. // *Academy of Management Review*. 1995. Vol. 20 (1). P. 43–64.

12. Lin C. H., Yang H. L., & Liou D. Y. The Impact of Corporate Social Responsibility on Financial Performance: Evidence from Business in Taiwan // *Technology in Society*. 2009. Vol. 31 № 1. P. 56-63.

3. Kolot A. M. Korporatyvna sotsial'na vidpovidal'nist': evolyutsiya ta rozvytok teoretychnykh pohlyadiv / A. M. Kolot // *Ekonomichna teoriya*. - 2013. - # 4. - S. 5-26. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecte_2013_4_2.

Рецензент: Семенова В. Г., д.е.н., професор, Одеський національний економічний університет

5.04.2018

УДК 338.516.46: 330.46

JEL Classification: C 554

Каплієнко Олександр, Шило Сергій

МОДЕЛІ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ТА ЇХ ЗБАЛАНСОВАНОГО ВИКОРИСТАННЯ У СКЛАДІ ЕНЕРГОСИСТЕМИ РЕГІОНУ

Розглядаються питання збалансованого розвитку ринку відновлюваних джерел енергії в Україні, які виникли з введенням "зеленого" тарифу. Визначається необхідність детального розгляду технологічних обмежень та пропонується розробка фінансової моделі для уникнення можливого банкрутства суб'єктів ринку та усунення дисбалансів при виробництві електроенергії. Проводиться аналіз поточної моделі "зеленого" тарифу, яка підтримує великих виробників. За підсумками аналізу світової історії розвитку енергетики доводиться, що саме генерація